

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
Кафедра філологічних дисциплін
Науково-краєзнавчий центр «Інститут ґрінченкознавства»

Творча спадщина
Бориса Ґрінченка
й українська
національна ідея

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
до 145-ої річниці з дня народження
Бориса Ґрінченка

Луганськ
2008

УДК 821.161.2 – 3.09 + 929 Грінченко
ББК 83. (4 Укр) 6–8 Грінченко

М 24

Рецензенти:

Карпенко І.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шевцова В.О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Редакційна колегія:

Гавриш Н.В. – д. пед. наук, професор;

Глуховцева К.Д. – д. філол. наук, професор – відповідальний редактор;

Горошківа О.М. – д. пед. наук, професор;

Зеленько А.С. – д. філол. наук, професор;

Ужченко В.Д. – д. філол. наук, професор;

Кизилова В.В. – к. філол. наук, доцент;

Неживий О.І. – к. пед. наук, доцент – відповідальний секретар.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

(протокол № 3 від 31 жовтня 2008 року)

М 24

Творча спадщина Бориса Грінченка й українська національна ідея: матеріали Всеукр. наук. конф. до 145-ої річниці з дня народження Бориса Грінченка / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2008. – 364 с.

ISBN 978-966-8195-86-0

ББК 83. (4 Укр) 6–8 Грінченко

ISBN 978-966-8195-86-0

© Автори статей, 2008

© СПД Резніков В.С., 2008

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

УДК 821.161.2-32.09:37.01

В.Д. Ужченко

Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

(за Грінченковим словником)

Життя народу є невичерпним джерелом фразеотворення й водночас фразеологічним тлом, на якому об'ємніше проступають і мовні цінності. Зібрані разом фразеологічні одиниці (ФО) наочно засвідчують розмаїтість матеріальних і духовних маркерів часу, культурного поступу етносу, віддзеркалюючи його концептосферу. Таким є «Словарь української мови» Б. Грінченка. У «Передмові» («Предисловіє») до Словаря української мови, поміченому 11 листопада 1904 р., за три роки до публікації першого тому, Б. Грінченко шкочував, що «недостатністю матеріалу пояснюється й та обставина, що, не зважаючи на всі наші старання про можливо повну українську фразеологію, багато залишилося не включеним до словника». І навіаки, автори Передмови до видання Словаря 1958 р. (М. Бажан, О. Білецький, І. Білодід, Л. Булаховський, В. Ільїн, М. Рильський) цілком справедливо констатували: «Словник досить широко подає українську фразеологію, часто з поясненням її походження». Небезіагересно знати, наскільки широко він її подає, які ідеографічні поля покриває, що відійшло в минуле, залишившись віхами в матеріальному й духовному житті українця. а що й в останнє століття активно функціонувало й нині введено до реєстрів фразеологічних зібрань чи стало відсвічуватись якимись новими семантико-стилістичними або культурологічними гранями. І що справді може ввійти до етимологічного словника без змін чи допоможе хоч певним чином розкрити внутрішню форму немотивованих уже зараз вторинних мовних утворень.

БУКВАРИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША ТА БОРИСА ГРІНЧЕНКА В ЗІСТАВНОМУ ПЛАНІ: ЗМІСТ І МОВА

Дослідження мови, графіки й правопису букварів П. Куліша та Б. Грінченка є важливим, оскільки їх автори – видатні нормалізатори нової української літературної мови, а самі підручники відіграли важливу роль в історії української культури.

Порівняння букварів П. Куліша та Б. Грінченка в науці ще не проводилося, хоч обидва підручники вже були в полі зору дослідників. У плані мовознавства «Грама'тку» П. Куліша вивчали В.І. Статєєва, Н. Дзюбишина-Мельник, І. Курабцева, В. Шаркань. Загальні уваги про мову букваря Б. Грінченка подав В. Чапленко [10, 168], а докладний аналіз мови й правопису цього підручника здійснила В.І. Статєєва [9].

Мета нашої статті – провести зіставний аналіз букварів П. Куліша (1857, 1861) та Б. Грінченка (1907) у таких аспектах: 1) історія створення підручників; 2) їхній зміст і структура; 3) особливості мови на лексичному рівні; 4) графіка та правопис; 5) методи навчання грамоти; 6) значення підручників.

На основі зіставлення букварів П. Куліша й Б. Грінченка можемо простежити, яку еволюцію пройшов букварний жанр науково-підручничкового підстилю нової української літературної мови за півстоліття – з 1857 по 1907 рр.

«Грама'тка» П. Куліша стала першим україномовним підручником у підросійській Україні, вона вийшла друком у Санкт-Петербурзі в 1857 р., друге (скорочене) видання з'явилося там же 1861 року. Мету видання П. Куліш чітко сформулював у листі до М. та О. Милорадовичівних від 19 липня 1857 року: «Ся книжка явить народу, що він таке, звідки узявсь і як йому подобає на світі жити» [7, 117]. Приклад П. Куліша наслідували й інші: протягом 1857 – 1863 рр. було видано ще

ряд україномовних букварів (їх автори – К. Шейковський, Г. Шевченко, І. Деркач, М. Гатцук, О. Стронін, Ю. Дараган, З. Яценко та ін.), призначених для недільних шкіл, які зародилися в Україні з 1859 р. з ініціативи самих українців (у 1859 – 1860 рр. уже було 68 таких шкіл). Навчання в багатьох недільних школах проводилося українською мовою.

Національно-культурне відродження українців у 1850-их – на початку 1860 их років викликало занепокоєння в представників царської влади, тому навчання українською мовою і видання україномовних підручників у Російській імперії було заборонено Валуєвським циркуляром 1863 р. і Емським указом 1876 р.

Проте Б. Грінченко, незважаючи на заборони, у 80 их рр. XIX ст., працюючи (разом з дружиною М. Загірньою) вчителем початкової школи в селі Олексіївка на Луганщині, навчав дітей українською мовою, і тому створив рукописний рідномовний буквар – «Українську грама'тку до науки читання й писання». Автор згадував про історію появи підручника в післямові до нього: «Склав я цю грама'тку ще року 1888 го, будучи на селі вчителем. Тоді не вільно було друкувати ніяких українських книжок до науки дітям чи дорослим; через те я сам написав усю грама'тку друківаними літерами та й учив по їй читання й писання свою дитину (дочку Настю – В.Ш.) і чужих дітей, бажаючи, щоб рідною мовою озивалася до їх наука» [3, 61]. Хоча Б. Грінченко написав буквар 1888 року, проте вперше його було видано в Києві 1907 року, коли в українців з'явилася надія на відкриття українських шкіл після революції 1905 року. Однак ця надія не зреалізувалася, і підручник Б. Грінченка використовувався для самоосвіти. Тільки в 1917 році, в період УНР, коли українські школи в Східній Україні стали реальністю, буквар Б. Грінченка був перевиданий, він широко використовувався у початковій школі.

Передусім зазначимо, що в обох підручниках використано спільний термін для позначення букваря – грама'тка.

За обсягом «Українська грама'тка...» Б. Грінченка, яка займала 64 сторінки, значно менша за перше (149 с.) і трохи менша за друге (69 с.) видання Кулішевого букваря.

За змістом букварі П. Куліша і Б. Грінченка дуже відмінні. В обох виданнях Кулішевого підручника абсолютна більшість

текстів присвячена церковній і релігійній тематиці; в «Українській грама'тці...» Б. Грінченка таких текстів узагалі немає. В обох виданнях букваря П. Куліша були такі розділи з релігійним змістом: «Коротенька свящ'енная исто'рія», «Коротка нау'ка Христия'нської віри», «Великі слова' изъ Письма' Свято'го», «Моли'твы». Крім того, у першому та другому виданнях «Грама'тки» П. Куліша частково релігійний зміст мали розділи «Склади», «Чита'нне по верха'мъ», «Посло'виці». Перше видання підручника 1857 р. містило ще й релігійний розділ «По'глядъ на Бо'жу пра'вду, кото'рою держи'тця світъ». Нерелігійними в обох виданнях букваря П. Куліша є лише передмови, розділ «Пра'вила для учи'теля», де, крім інших дидактичних порад, роз'яснювалися й правила фонетичного правопису – кулішівки. Крім того, у першому виданні був розділ «Ари'ме'тика», а в другому – «Яка' була' до'ля на'шого рідного кра'ю одъ найдавнішихъ часієъ»; це був перший нарис з історії України, написаний українською мовою.

Буквар Б. Грінченка складався з таких частин: а) власне букварна частина, яка містила 29 уроків для вивчення літер; б) хрестоматійна частина, що включала тексти для читання: казки, байки, загадки, приказки, оповідання, народні анекдоти; тут були представлені твори Є. Гребінки, Т. Шевченка, Л. Глібова, П. Куліша; в) пропис; г) післямова «До вчителів» [пор. 9, 238]. Однією з новаторських рис букваря були граматичні вправи. Дослідники наголошують, що вдале поєднання навчання початкової грамоти (уміння читати і писати) з граматичною пропедевтикою стало новаторством і методичною заслугою Б. Грінченка [1, 62].

Спільним для букварів Б. Грінченка і П. Куліша є те, що в них представлено усну народну творчість, вірші Т. Шевченка.

Основними принципами Б. Грінченка при доборі текстів для букваря були зрозумілість і цікавість, про що він писав у післямові до підручника: «Про матеріал до читання не буду багато говорити: я силкувався дати матеріал цілком дітям зрозумілий, йдучи од легшого до важчого, і інтересний змістом» [3, 64].

Підручники П. Куліша та Б. Грінченка відрізнялися за призначенням. «Грама'тка» П. Куліша мала універсальний

характер: була букварем, читанкою, катихизмом, хрестоматією з української літератури (тут уміщені «Давидові псалми» Т. Шевченка) та українського фольклору (уключені народна дума про гетьмана С. Наливайка, прислів'я та приказки), була елементарним підручником з арифметики та історії України. Підручник Б. Грінченка також слугував не тільки як власне буквар, читанка — хрестоматія з української літератури, це був і елементарний посібник з української мови, пропису, дидактики, у т. ч. і лінгводидактики.

Особливості змісту підручників ушлинули на їхню мову.

Мовна база в обох підручниках — жива, народнорозмовна, яка була близькою і доступною учням. Буквар П. Куліша в обох виданнях — двомовний: українсько-церковнослов'янський, проте церковнослов'янські тексти займають незначну частину підручника. Буквар Б. Грінченка — одномовний.

Мова букваря Б. Грінченка значно ближча до норм сучасної української літературної мови, ніж мова підручника П. Куліша. В. Чапленко зробив висновок про основні складники мовостилю Б. Грінченка, базуючись на його букварі. Він підкреслив: «У мові цієї грама'тки, як у малій краплині води, відбився тодішній стан української літературної мови, започаткованої на надніпрянській діалектній основі і підданої саме тоді посиленому галицькому впливові, у «культурній частині» передусім» [10, 168]. Серед цих складників відзначені: 1) південно-східні діалектизми (*учити по їй*), 2) галицизми (*грама'тка до науки, гречна* та ін.), 3) напівкнижні, напівфольклорні форми (нестягнені прикметники і займенники), 4) послідовно дотримані всеукраїнські граматичні явища, і «це великий плюс його мови» (кличні форми, ступені порівняння, милозвучність, синтаксис), 5) багата фраземіка, 6) широке використання народної лексики (*увесьденечки, юшка «суп»* та ін.), 7) відсутні невеликі русицизми, 8) іншомовні запозичення, 9) неологізми [10, 168-169]. В.І. Статеева, обстеживши всі мовні одиниці букваря Б. Грінченка, дійшла висновку, що фактів, ненормативних із погляду сучасної норми, на текст підручника, обсяг якого 64 сторінки, загалом небагато: усього виявлено 200 ненормативів різного типу на 7188 усіх мовних одиниць тексту, що становить близько 3% [9, 242, 247].

Хоча буквар П. Куліша за функціональним призначенням належить до науково-підручничкового підстилю, проте, як уже було відзначено, він містить значну кількість релігійних текстів, і тому в його мові є багато елементів, які сьогодні характерні для конфесійного стилю. Серед лексико-семантичних груп підручника типовими є слова для найменування Бога (*Госпо'дь Богъ, Святи'й Духъ, Богочоловікъ* тощо), стосунків людини й Бога (*за'повідь, моли'тва, псало'мъ, миропома'заніє, Святи'й Бо'жий* та ін.), власні назви, представлені в Біблії: антропоніми (*Ада'мъ, Е'вва, Ной, Исаа'къ, Соломо'нъ, Дави'дъ, Ісус'съ Христо'съ* та багато ін.), топоніми (*Еги'петъ, Изра'їльське ца'рство, Самари'я* та ін.), етноніми (*Евре'ї, Іуде'ї, Египтя'не* тощо). Церковнослов'янізми (*воздиха'ніє, воздіа'ніє, ве'тхий, єдиного'дний, созида'ти, вознести'ся* та багато ін.) становлять досить значну частину лексики підручника П. Куліша. Письменник прагнув, щоб в основі української наукової мови були представлені й староукраїнські (традиційні) та церковнослов'янські елементи, завдяки яким створювався поважний характер наукового стилю. Зазначені ознаки роблять мову букваря П. Куліша складнішою для сприйняття й архаїчнішою, ніж мова Грінченкового підручника.

У першому виданні Кулішевої «Грама'тки» вміщено окремий розділ, присвячений арифметиці, тому арифметичні терміни становлять досить значну частину лексики підручника: *склада'ніє, о'длічъ, добавля'ти, оста'нокъ, добу'токъ* тощо.

У букварі Б. Грінченка помітну частотність мають назви понять, характерні для повсякденного життя українського селянина: назви рослин (*дерево, дуб, шипшина, жоржина* тощо), тварин (*воли, їжак, вовк, кінь, собака* та ін.), знарядь праці (*серп, млин, соха, лом, ціп, ярмо* тощо), страв (*галушки, масло, сало* та ін.) тощо. Б. Грінченко значно частіше вживає антропоніми, характерні для українців: *Опанас, Оріся, Олекса, Олена* та ін.

Добір лексики власне букварної частини «Української грама'тки...» Б. Грінченка зумовлений і дидактичними настановами: він залежав і від звукової структури слова. Автор підбирав до кожного уроку лексеми, що містили вивчувані звуки й літери, наприклад, у першому уроці, де вивчалася літера о,

подані такі слова: *Оса. Ох. Соха. Сом. Мох. Хома. Мама. Лом. Сало. Ласо. Солоха. Солома. Масло. Смола.*

Методика навчання грамоти в обох підручниках не однакова: буквоскладальний метод у букварі П. Куліша і звуковий метод у підручнику Б. Грінченка.

В обох букварях використано фонетичний правопис: у «Грама'тці» П. Куліша – кулішівку, а в підручнику Б. Грінченка – грінченківку, правопис, яким було видаєно «Словарь української мови» за ред. Б. Грінченка у 1907–1909 роках.

Для наочнішої ілюстрації мови й правопису обох букварів наведемо фрагменти з них:

1) «Грама'тка» П. Куліша: «Скільки ні єсть у насъ по Вкраїні грама'токъ и букварівъ, то всі вони' не годя'тця намъ для пе'рвої нау'ки письме'нства, бо печатані не на'шою мо'вою, а черезъ те вся'ка дити'на до'вго ну'дитця надъ кни'жкою, по'ки на'вчитця иноязи'чнийі слова' розбіра'ти, черезъ те на'довго діти зъ до'му для науки одлуча'ютьця, одъ робо'ти одвика'ють, псуо'тця безъ отце'вського й матери'нського до'гляду, ище' жъ за до'вгу и трудну' нау'ку тре'ба не ма'ло й плати'ти» [4, 1];

2) буквар Б. Грінченка: «Часом учителі, хотівши яко мога швидче почати алфавит, скоротчують цей перший період науки, зменшуючи його й до двох-трьох днів. Звичайна річ, – можна й так, і моя грама'тка дає змогу вчити по їй і таким способом. Я тільки думаю, що поспішившися з початку, все одно потім забаришся на тій морозі, яку матимеш із дітьми, привчаючи їх зливати згуки, а не обривати кожен окремо» [3, 62].

Увесь буквар Б. Грінченка надруковано гражданкою, у ньому використано алфавіт з 33 літер, включно з буквою г, який використовують в Україні і тепер. У П. Куліша алфавіт більш віддалений від сучасного: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, і, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, ь, Ъ, э, ю, я, ѳ, ѵ.

Тексти в підручнику П. Куліша надруковано різною графікою: більшість подані гражданкою, частина, зокрема, розділ «Моли'твы», – традиційною кирилицею.

На основі зіставлення букварів Б. Грінченка та П. Куліша можемо зроби такі висновки:

– обидва підручники були створені в Східній Україні в др. пол. 19 ст. за несприятливих умов національно-гнобительської політики царської Росії;

– якщо буквар П. Куліша залочаткував україномовну початкову освіту в Східній Україні, то підручник Б. Грінченка став одним з основних у початковій українській школі періоду УНР;

– «Грамаг'ка» П. Куліша з'явилася на півстоліття раніше, ніж буквар Б. Грінченка; від часу появи Кулішевого букваря до публікації Грінченкового підручника в Східній (підросійській) Україні з'явилося ряд інших україномовних підручників для початкової освіти (К. Шейковського, Т. Шевченка, І. Деркача, М. Гатцука, О. Строніна, Ю. Дарагана, Л. Яценка та ін.), значних успіхів досягла методика навчання грамоти, що демонструє буквар Б. Грінченка;

– Б. Грінченко був знайомий із «Грамагкою» П. Куліша та іншими букварями, виданими в другій половині XIX ст. У біографічному нарисі про П. Куліша 1899 року Б. Грінченко зазначив, що П. Куліш створив «Грамагку» тому, що «звернув серйозну увагу на просвіту народу» [2, 13];

– буквар Б. Грінченка мав ряд переваг порівняно з підручником П. Куліша: а) одномовність; б) світський характер; в) доступніші, зрозуміліші тексти для читання; г) мова підручника Б. Грінченка ближча до сучасної української літературної мови, ніж мова букваря П. Куліша; г) фонетичний правопис, ближчий до сучасного (наявність апострофа, використання літер *г, ї*, буквосполучень *йо, во, дж, дз* в сучасному значенні, написання іменників середнього роду *життя, знання, дієслів даєшся, дається* тощо); д) буквар Б. Грінченка сприяв підвищенню мовної культури учнів, оскільки включав вправи з української мови та пропису; е) застосовував звуковий синтетико-аналітичний метод навчання грамоти. Наведені риси відображають досягнення букварного жанру в Україні другої половини XIX ст.

Обидва підручники посіли вартісне місце в історії національної освіти в Україні, є цінним внеском у розвиток методики навчання грамоти українською мовою, служать вагомою віхою на шляху формування науково-підручничкового підстилю української літературної мови в XIX — на початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко Г.П. Буквар Б. Грінченка // Українська мова і література в школі. – 1960. – № 1. – С. 62.
2. Грінченко Б. П.А. Кулішъ: Биографический очеркъ. – Черниговъ, 1899. – С. 13.
3. Грінченко Б. Українська грамаг'тка до науки читання й писання. – Київ, 1907.
4. Куліш П. Грамаг'тка. – СПб., 1857.
5. Куліш П. Грамаг'тка. – СПб., 1861.
6. Лист П. Куліша до А. Кобилянського від 9 квітня 1861 року // Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані / Редакція Юрія Луцького; передмова Юрія Шевельова. – Нью-Йорк; Торонто, 1984. – С. 171.
7. Лист П. Куліша до Марії та Олександри Милорадовичівних від 19 липня 1857 року // Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані / Редакція Юрія Луцького; передмова Юрія Шевельова. – Нью-Йорк; Торонто, 1984. – С. 117.
8. Статсєва В.І. Перші букварі українською мовою О. Духновича та П. Куліша // О. В. Духнович і слов'янський світ: Тези доповідей Міжнародної конференції 23-24 квітня 1993 р. Ужгород, 1993. – С. 79-80.
9. Статсєва В.І. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. (На матеріалах спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.) – Ужгород, 1997. – С. 236-248.
10. Чапленко Василь. Історія нової української літературної мови (XVII ст. — 1933 р.). – Нью-Йорк, 1970. – С. 168-169.

Зміст

Мовознавчі студії

В.Д. Ужченко Систематизація фразеологізмів (за Грінченковим словником).....	3
Г.К. Барилова Назви ігор та їх атрибутів у «Словарі української мови» Бориса Грінченка.....	10
В.Ф. Вакуленко Питання культури мовлення в листах А.Ю. Кримського до Б.Д. Грінченка.....	17
О.В. Верховод Лексики на позначення живої природи в словнику української мови Б.Д. Грінченка.....	21
Г.М. Волинець Нульсуфіксальні назви звуків в українській мові поч. ХХ ст. (на матеріалі «Словаря української мови» Б.Грінченка).....	27
М.О. Волошинова Характеристика лексики на позначення напоїв (на матеріалі словника української мови Б. Грінченка.....	33
К.Д. Глуховцева Експлікація мовних питань в листах Б. Грінченка та Т. Зінківського.....	37
І.Я. Глуховцева Наремії у фольклорній спадщині Б. Грінченка.....	42
Т.Є. Гуцуляк Етнокультурний компонент у семантиці відмінникових дієслів української і російської мов (на матеріалах «Словаря української мови» Б. Грінченка й «Толкового словаря живого великорусского языка» В. Даля).....	47
І.Л. Демчик Художній світ порівнянь у прозі Бориса Грінченка (на матеріалі повісті «Серед темної ночі»).....	57
Н.М. Журавльова Епістолярна ввічливість, пронизана щирістю й ласкою (на матеріалі листів Б.Д. Грінченка).....	61
Н.О. Зубець Мовні засоби образного вираження в поетичних творах Бориса Грінченка.....	68
О.В. Кульбабська Причинні синтаксеми в семантичній структурі простого речення (на матеріалі творів Б. Грінченка).....	73
І.В. Магрицька Україномовна освіта на сході незалежної України: реальність чи міф?.....	79
Р.В. Міняйло Значення словника Грінченка для дослідження рибальської лексики та фразеології центрально- та східнословобожанського ареалу.....	87
О.В. Моранькова О функционировании вставных конструкций в художественной прозе Б. Гринченко.....	92
Н.В. Мордовцева Елементи лінгвоаналізу тексту в середній школі (на матеріалі творів Б. Грінченка).....	100
А.О. Найрулін Листи Бориса Грінченка до Володимира Гнатюка (історико-лінгвістичний аспект).....	103
І.О. Ніколаєнко Динамічні процеси в складі ткацької лексики на матеріалі «Словаря української мови» Б. Грінченка та «Великого тлумачного словника сучасної української мови»).....	108
Т.П. Піцура Карпатські назви жіночих прикрас для ший в реєстрі «Словника української мови» за редакцією Б. Грінченка...	113
Є.М. Санченко Елітна мовна особистість з діалектним субстратом: проблема мовної компетенції.....	123

З.С. Сікорська	
Про культуру мови, свідомості, нації.....	129
С.С. Солодка	
Лексика народних промислів у «Словарі української мови» Б.Д. Грінченка.....	142
В.В. Шаркань	
Букварі Пантелеймона Куліша та Бориса Грінченка в зіставному плані: зміст і мова.....	146

Літературознавчі та фольклористичні студії

Л.П. Будівська	
Образ Устима Кармелюка в українському фольклорі, зібраному Борисом Грінченком.....	154
П.О. Будівський, Л.П. Будівська	
Поетика народних пісень, виданих Б. Грінченком.....	158
Ю.О. Вороніна	
Листування Івана Нечуя-Левицького і Бориса Грінченка.....	163
М.П. Домчук	
Сумщина в літературній та етнографічній спадщині Б.Д. Грінченка.....	167
Т.О. Дриженко	
Жанровий синкретизм «весняних сонетів» Бориса Грінченка.....	173
О.Р. Єременко	
Жанрово-стильові особливості балад Бориса Грінченка «Смерть отаманова», «Леся, преславний гайдамака», «Матильда Аграманте».....	176
Т.Р. Іртуганова	
Запорізьке козацтво у творчості Б. Грінченка.....	187
О.А. Камінчук	
Творчість Б. Грінченка і становлення неоромантизму в українській поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст.	192

В.В. Кизилова	
Бібліографічні джерела творчості Бориса Грінченка...	198
Х.Г. Лемонджав	
Формування національного характеру літературного героя в оповіданнях Бориса Грінченка.....	203
Ж.Т. Ляхова	
Б. Грінченко і В. Винниченко – поетати модерного відродження України у світовому культурному просторі....	206
Л.Л. Нежива	
Листи Марії Загірньої з оснедалетті.....	215
О.І. Неживий	
Борис Грінченко в наукових дослідженнях ХХ століття....	221
О.В. Сабадуха	
Соціально-психологічні позиції героїв повісті Б. Грінченка «Серед темної ночі».....	227
Д.О. Снісаренко	
Село Олексіївка – один із культурних осередків за часів учителювання Бориса та Марії Грінченків....	236
О.В. Скиба	
Фольклористичний аспект мистецького світу Б. Грінченка.....	239
О.М. Цалапова	
Міфосвіт казок Бориса Грінченка.....	243
О.Г. Шестель	
Листування Івана Липи з родини Грінченків.....	249

Педагогічні студії

С. В. Бадіна	
Лінгводидактика Бориса Грінченка.....	254
А.О. Бузова	
Виховання інтересу до книги на уроках читання (на матеріалі творів Б. Грінченка).....	258
В.С. Заманкова, Т.С. Маркотенко	
Твори Б. Грінченка як засіб виховання й вивчення української мови дошкільниками.....	261